

*Блощинський І. Г., кандидат педагогічних наук,
професор кафедри англійської мови,
Національна академія ДПС України
ім. Богдана Хмельницького (м. Хмельницький)*

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПОБУДОВИ СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

У статті виявлено та теоретично обґрунтовано рекомендації щодо нормативно-правового, науково-методичного, кадрового, системотехнічного та фінансового забезпечення реалізації системи дистанційного навчання персоналу Державної прикордонної служби України.

Ключові слова: система дистанційного навчання, рекомендації, персонал, Державна прикордонна служба України.

В статье выявлены и теоретически обоснованы рекомендации по созданию нормативно-правового, научно-методического, кадрового, системотехнического и финансового обеспечения реализации системы дистанционного обучения персонала Государственной пограничной службы Украины.

Ключевые слова: система дистанционного обучения, рекомендации, персонал, Государственная пограничная служба Украины.

In the article it has been revealed and theoretically substantiated recommendations as to legal, scientific-methodological, human resources management, technical and financial support for distance learning system creation of State borderguard service of Ukraine personnel.

Key words: distance learning system, recommendations, personnel, State borderguard service of Ukraine.

Вступ. Інформаційна революція та формування нового типу суспільства – інформаційного – висувають на перший план інформацію та знання. Тільки шкільної і навіть вузівської освіти сьогодні вистачає не надовго. Фахівці повинні прагнути до нових знань, інформації, вмінь і навичок, які допоможуть їм адаптуватися до умов швидкої зміни поколінь техніки і технологій, поповнювати протягом короткого часу власні професійні знання та постійно підвищувати професійну компетентність. Система навчання, що відповідає зазначеним вимогам, повинна включати інноваційні технології, які забезпечили б досягнення відповідного рівня мобільності фахівця щодо оволодіння професійно значущими знаннями, вміннями, а також формування необхідних навичок. З огляду на це, вирішення нових завдань, поставлених перед системою освіти України, процесами державотворення, кардинальними змінами в суспільно-політичному житті суспільства, вимагає вироблення адекватної організаційної структури системи освіти, яка забезпечувала би перехід до принципу «освіта впродовж усього життя».

Перед вищими навчальними закладами (ВНЗ) України постає непроста проблема адаптації навчального процесу до сучасних вимог. Значну роль при цьому відіграє інформатизація суспільства, пріоритетне запровадження інноваційних досягнень

освіти і науки, розвиток доступу громадян до всесвітньої мережі Інтернет, “комп’ютеризація” способу життя українців. Тобто, основна увага приділятиметься загальному розвитку особистості, її культурологічній і комунікативній підготовленості, здатності самостійно здобувати і розвивати знання, формувати інформаційні та соціальні навички. Найбільш ефективному розв’язанню зазначених проблем сприяє дистанційне навчання (ДН), яке здійснюється на основі сучасних педагогічних, інформаційних, комп’ютерних та телекомунікаційних технологій.

Зрозуміло, що вищі військові навчальні заклади (ВВНЗ) не можуть стояти осторонь цих тенденцій, тому питання впровадження нових форм навчання, насамперед дистанційної, до навчального процесу вищої військової школи України має неабияку актуальність. Крім того, інформатизація, що відбувається в силових та правоохоронних відомствах України (Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство надзвичайних ситуацій України, Служба безпеки України, Державна податкова служба України тощо), та розвиток телекомунікаційних технологій зумовлюють необхідність суттєвих змін форм освітнього процесу в тому числі й у Державній прикордонній службі України (ДПСУ). Тому роль професійної та безперервної освіти без

відриву від виконання службових обов'язків на сучасному етапі набуває актуального значення.

Саме такий стан речей зумовив необхідність створення і запровадження у ДПСУ системи дистанційного навчання (СДН), метою якої є забезпечення безперервності підготовки персоналу за рахунок надання загального доступу до освітніх ресурсів ДПСУ, шляхом використання сучасних інформаційних технологій (ІТ) та телекомунікаційних мереж і надання умов для самореалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У галузі теорії і практики ДН працює багато відомих вітчизняних учених і фахівців, які зробили вагомий внесок у пропагування, організацію наукових досліджень і впровадження в педагогічну практику ідей ДН. На особливу увагу заслуговують праці таких науковців, як: Н. В. Жевакіна, О. Г. Кіріленко, А. І. Кузьмінський, П. І. Федорук та ін [1-4].

Історико-педагогічний аналіз проблем становлення і розвитку ДН в Україні та за кордоном засвідчив, що нині у світі накопичено позитивний досвід реалізації СДН. Досвід зарубіжної педагогічної думки, що знайшов відображення в роботах А. Сагателіяна, Н. Фредеріксона, Ф. Ріда, В. Кліффорда, а також у працях інших авторів, потребує ретельного вивчення й узагальнення, спонукає до пошуку закономірностей і шляхів використання технологій ДН в українській педагогічній практиці [5-6].

Вивчення матеріалів конференцій і семінарів, присвячених проблемам ДН, дозволяє зробити висновок про те, що, в основному, ініціаторами й виконавцями досліджень і розробок у цій галузі є здебільшого фахівці, які мають технічну, а не педагогічну освіту. Тобто здебільшого увага дослідників прикута до навчального процесу ВНЗ "технічної спрямованості", або ж зосереджена на застосуванні технологій ДН при викладанні таких дисциплін як інформатика, фізика, математика [2; 4]. Пояснення цього факту очевидне, оскільки історично склалося так, що інформаційно-комунікаційні технології – об'єкт вивчення представників технічної частини наукового світу. Тому психолого-педагогічні проблеми організації ДН курсантів та слухачів ВВНЗ України в сучасній педагогічній науці залишаються поза увагою.

Результати аналізу стану наукового опрацювання ДН в Україні і досвіду впровадження його до практики ВВНЗ показали, що, поряд з певними досягненнями, ця педагогічна проблема потребує подальшого дослідження, оскільки не вироблено системного підходу до розгляду ДН і його дидактичних особливостей; недостатньо застосовуються найбільш ефективні зарубіжні педагогічні технології ДН, адаптовані до особливостей галузі освіти в Україні; повільно ведеться розробка й апробування власних технологій; не відпрацьовано рекомендацій щодо розробки моделей СДН, використання яких у навчально-виховному процесі ВВНЗ є доцільним.

Мета статті – виявити та теоретично обґрунтувати рекомендації щодо нормативно-правового, науково-методичного, системотехнічного, кадрового та фінансового забезпечення реалізації СДН персоналу ДПСУ;

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб виявити та теоретично обґрунтувати рекомендації щодо побудови СДН персоналу ДПСУ необхідно вивчити та охарактеризувати основні напрями та особливості підготовки фахівців у СДН у ВВНЗ силових структур та правоохоронних відомств України.

Розглянемо особливості організації ДН фахівців у ВВНЗ. Що стосується ВВНЗ Міністерства внутрішніх справ (МВС), то ДН у ВВНЗ МВС України здійснюється в Національній академії внутрішніх справ, Донецькому юридичному інституті МВС України, у Харківському національному університеті внутрішніх справ, Одеському державному університеті внутрішніх справ тощо [7-10].

У навчальних закладах Міністерства надзвичайних ситуацій України ДН здійснюється в Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності та Національному університеті цивільного захисту України [11-12].

У ВВНЗ Міністерства оборони України ДН здійснюється в Національному університеті оборони України, Національному авіаційному університеті та Військовому інституті телекомунікацій та інформатизації Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут" [13-15].

Уперше в системі ДПСУ ДН, як новій формі професійного навчання, приділено увагу на міжкафедральній методичній нараді командування Національної академії ДПСУ імені Богдана Хмельницького (НАДПСУ), начальників факультетів та науково-педагогічного складу кафедр та офіцерів відділів на тему: “Шляхи удосконалення та етапи впровадження ДН до системи професійної підготовки персоналу ДПСУ”, яка відбулася 17.11.2010 року, де було визначено одним із етапів впровадження ДН відпрацювання теоретичних і практичних рекомендацій щодо розроблення та використання педагогічно-психологічних та інформаційно-телекомунікаційних технологій (ІКТ) ДН. Крім того, створення СДН фахових навчальних дисциплін у ДПСУ є досить доцільним та необхідним, оскільки одним із основних напрямів діяльності та подальшого розвитку ДПСУ у 2011-2012 році у сфері професійної підготовки є запровадження СДН (Наказ Адміністрації ДПСУ № 996, м. Київ “Про оголошення та введення в дію рішення колегії ДПСУ” від 15 грудня 2010 року № 11).

Формально впровадження СДН до навчального процесу навчальних закладів ДПСУ закріплено наказом Адміністрації ДПСУ від 18.11.2010 № 882. м. Київ “Про затвердження Інструкції про дистанційну форму професійної підготовки”. Крім того, в серпні 2011 року в НАДПСУ було створено групу курсів ДН. Простіше кажучи, кожен прикордонник за комп’ютером у розташуванні підрозділу матиме доступ до освітніх ресурсів Служби та проходитиме дистанційні курси з різних напрямів оперативно-службової діяльності або виконуватиме тестові завдання. Це звичайно доповнюватиме стаціонарне або заочне навчання, а головне – забезпечуватиме професійну підготовку персоналу у ході його кар’єрного зростання упродовж усієї служби. Також це покращить мобільність освіти та забезпечить збереження й поновлення бази знань, накопичених системою освіти Служби. З метою реалізації цього завдання було розроблено інструкцію та концепцію, в яких визначаються основні напрями СДН, етапи та терміни її створення, нормативна база тощо.

З урахуванням позитивного досвіду та особливостей застосування СДН у підготовці персоналу ВВНЗ для подальшого впровадження елементів СДН у практику

діяльності персоналу ДПСУ вирішенню підлягає низка питань: нормативно-правове регулювання, науково-методичне, кадрове, системотехнічне та фінансове забезпечення.

Послідовно розглянемо кожен складову. Вважаємо за доцільне, насамперед, окреслити шляхи щодо вдосконалення нормативно-правового забезпечення організації навчального процесу у СДН, а також запропонувати з метою поетапного впровадження СДН в діяльність навчальних закладів ДПСУ України наступний мінімальний перелік нормативних документів: положення про створення, оновлення, використання, захисту і зберігання веб-ресурсів навчальної програми (дисципліни); положення про ДН (застосування технологій ДН) у ДПСУ України; положення про затвердження норм часу для обліку методичної та навчальної роботи науково-педагогічного складу при організації навчального процесу за технологіями ДН; положення про групу курсів ДН (центр ДН) НАДПСУ; положення про дистанційний курс навчальної дисципліни (електронні засоби навчання) та його сертифікацію; документи щодо планування навчального процесу (навчальні плани та програми, розклади занять) з визначенням дисциплін (тем), видів навчальних занять і контрольних заходів, які здійснюються у СДН.

Крім того, нормативно-правове регулювання повинно урегулювати загальні питання функціонування ДН в системі професійної підготовки персоналу органів і підрозділів охорони кордону; вирішити питання щодо застосування програмних продуктів (як сторонніх виробників, так і авторських комп’ютерних програм, розроблених персоналом ДПСУ) у відомчій комп’ютерній мережі; установити порядок розміщення в мережі інформації, яка є власністю держави, у тому числі і навчально-методичних матеріалів, розроблених науково-педагогічним складом навчальних закладів ДПСУ.

Науково-методичне забезпечення включатиме комплекс взаємопов’язаних дидактичних цілей і завдань навчання та різноманітних видів змістовної навчальної інформації, що зберігається на різних носіях, розроблених з урахуванням вимог педагогіки, психології, інформатики та інших наук, які використовуються для ДН. Зміст

програми за дистанційною формою підготовки персоналу ДПСУ має відповідати вимогам Адміністрації ДПСУ. Формування змісту курсів ДН здійснюватиметься на основі модульного підходу.

Науково-методичне забезпечення ДН включатиме: теоретичні і практичні рекомендації щодо розроблення та використання педагогічно-психологічних та ІКТ ДН; критерії, засоби і системи контролю якості ДН; змістовне, дидактичне та методичне наповнення веб-ресурсів (дистанційних курсів) навчальної програми. Науково-методичне забезпечення розробляється персоналом навчальних закладів ДПСУ, або на їх замовлення іншими ВНЗ, науковими та науково-методичними установами та організаціями, що підпорядковані Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України.

Кадрове забезпечення у СДН забезпечують такі категорії фахівців: науково-педагогічний склад, який виконує функції викладачів, консультантів, кураторів навчальних груп, авторів дидактичного та методичного наповнення веб-ресурсів (дистанційних курсів); методисти, які беруть участь у організації навчального процесу, взаємодії між викладачами та слухачами в синхронному та асинхронному режимах, надають методичну допомогу при розробленні веб-ресурсів навчальної програми; адміністративно-керівний склад, який виконує функції керівників підрозділів та (або) керівників окремих напрямів і видів забезпечення ДН; інженерно-технічний склад – фахівці з ІКТ, які виконують функції програмістів, веб-дизайнерів, системних адміністраторів; допоміжний склад.

Науково-педагогічний склад та адміністративно-керівний склад, який залучається до ДН, на початку своєї участі в організації навчального процесу у СДН, зобов'язані пройти курси щодо володіння технологіями ДН за типовими програмами, затвердженими Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України. Кваліфікація персоналу задіяного до ДН, має бути підтверджена документом про кваліфікацію за напрямом ДН або відповідним сертифікатом.

Викладачі, що забезпечують навчальний процес у СДН, повинні мати високі ділові та моральні якості, відповідну освіту, професійно-практичну підготовку,

необхідний досвід оперативно-службової та педагогічної (наукової) роботи.

Слід звернути увагу і на нову роль викладача-тьютора. На нього тепер покладається координування, коректування процесу навчання, консультації, керівництво навчальними проектами тощо. Взаємодія слухача і викладача в СДН передбачає обмін повідомленнями за допомогою комп'ютерної мережі. Це дає змогу аналізувати інформацію, що надходить і відповідати на неї у зручний для кореспондентів час. Новим завданням викладача у цих умовах постає необхідність формування у слухачів потреби в одержанні наукової, довідкової, навчальної інформації через Internet, цивілізованого її використання.

Системотехнічне забезпечення включатиме апаратні засоби, телекомунікаційне забезпечення, інформаційне забезпечення (програмно-інформаційний комплекс, інформаційні ресурси на носіях різних типів: оптичні накопичувачі, диски тощо), мережеві інформаційні ресурси (навчальні плани та програми, електронні навчальні посібники й спеціалізовані розділи електронних бібліотек, веб-ресурси навчальної програми тощо).

Апаратні засоби (мережеве обладнання, джерела безперебійного живлення, сервери, персональні комп'ютери, обладнання для відеоконференцз'язку тощо) мають забезпечувати розроблення і використання веб-ресурсів навчального призначення, управління навчальним процесом та всі необхідні види навчальної взаємодії між викладачами й слухачами у синхронному (on-line) і асинхронному (off-line) режимах.

Телекомунікаційне забезпечення має бути достатнім для організації навчального процесу за всіма видами навчальної діяльності із безперебійним цілодобовим доступом до веб-ресурсів; при цьому пропускна здатність телекомунікаційних каналів має забезпечувати всім слухачам доступ до веб-ресурсів і веб-сервісів такої якості, яка необхідна для реалізації навчального процесу у синхронному та асинхронному режимах.

Програмне забезпечення загального призначення, а також спеціального призначення для реалізації ДН (для розроблення і підтримки веб-ресурсів, забезпечення інтерактивного спілкування слухачів і викладачів, тестування, управління

навчальним процесом) має бути ліцензованим або побудованими на програмних продуктах з відкритими кодами. Програмне забезпечення для ДН повинно відповідати міжнародним стандартам, які рекомендовані відповідними міжнародними організаціями, наприклад SCORM.

Веб-ресурси навчальної програми можуть складатись із: методичних рекомендацій для слухачів щодо сценарію навчання, використання веб-ресурсів, послідовності виконання завдань, особливостей тестування у реальному режимі часу тощо; документів планування навчального процесу; електронних бібліотек; відео- та аудіо-записів лекцій, семінарів (дискусій); мультимедійних лекційних матеріалів, побудованих за модульним принципом; термінологічних словників; практичних завдань із методичними рекомендаціями щодо їх виконання; віртуальних тренажерів із методичними рекомендаціями щодо їх використання; пакетів тестових завдань; тестування із автоматизованою перевіркою результатів; інших ресурсів навчального призначення.

Веб-ресурси навчальної програми створюються, накопичуються, зберігаються і передаються у текстовому, графічному, аудіо- та відео-форматі або в форматах, що відповідають стандартам збереження та обміну навчальними об'єктами. Веб-ресурси навчальної програми відповідно до педагогічного сценарію викладача можуть об'єднуватись у дистанційні курси або використовуватись як окремі елементи. При використанні веб-ресурсів у навчальному процесі академією мають бути забезпечені умови захисту від несанкціонованого доступу, надійного збереження, а також умови для захисту авторських і майнових прав розробників цих ресурсів. Усі веб-ресурси навчальної програми, як ті, що розробляються з використанням спеціального програмного забезпечення для забезпечення ДН (платформи ДН), мають проходити процедуру сертифікації, яка включає науково-методичну експертизу змістовного, дидактичного та методичного наповнення. Авторизований доступ до веб-ресурсів здійснюється як через локальну мережу, так і через Інтернет.

Впровадження та забезпечення функціонування дистанційної форми професійної підготовки здійснюється за

рахунок бюджетних коштів (загального та спеціального фонду) та реалізації проектів міжнародної технічної допомоги.

Фінансове забезпечення при впровадженні і реалізації СДН доцільно розглядати в площині: капіталовкладень у створення, розбудову, налагодження, функціонування і супроводження, наприклад дистанційних курсів підвищення кваліфікації персоналу ДПС. Отже, в цьому зацікавлена сама служба і відповідно фінансування заходів впровадження даної форми навчання на початковому етапі, а вони потребують значних коштів, має відбуватись із бюджету ДПСУ. Разом з тим, в подальшому функціонуюча СДН в рамках курсів підвищення кваліфікації, підготовки і перепідготовки всіх категорій персоналу, дозволить здійснювати значну економію коштів, які витрачаються на вартість проїзду, проживання і добові в період відряджень на сесії і проходження курсів; накопичення коштів за рахунок надання освітніх послуг в СДН, цю задачу можливо реалізувати при запровадженні СДН за всіма ліцензованими академією напрямами та освітньо-кваліфікаційними рівнями для цивільної молоді; фінансових надходжень від грантів національних та міжнародних організацій, добровільних внесків та інших надходжень, що не заборонені чинним законодавством.

Підсумовуючи зазначене, можемо дійти висновку, що впровадження і реалізація рекомендацій щодо побудови СДН персоналу ДПСУ дозволить: підвищити якість освітніх послуг, які надаються навчальними закладами ДПСУ шляхом залучення до впровадження технологій ДН висококваліфікованих викладачів, фахівців-практиків з різних галузей, у тому числі фахівців у сфері ІКТ; створити для персоналу ДПСУ умови щодо підвищення їх професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації; підвищити рівень комп'ютерного, програмного та телекомунікаційного оснащення навчальних закладів та центрів ДПСУ; рівномірно розподілити подачу матеріалу і контроль знань у межах навчального часу без безпосереднього контакту викладача зі слухачами; швидку доставку навчальних матеріалів в електронному вигляді; можливість здійснювати контроль за процесом опанування слухачами навчальних матеріалів у дистанційному режимі; значно

Питання педагогіки

розширити аудиторію слухачів; наблизити навчальний процес до міжнародних стандартів освіти, зміцнити міжнародні зв'язки.

Доцільні напрями подальших розвідок: впровадження елементів ДН у післядипломну освіту прикордонників; розробка методики застосування СДН у підготовці майбутніх офіцерів-

прикордонників; особливості створення навчальних матеріалів у ДН; застосування мультимедіа технологій у навчальному процесі за дистанційною формою освіти окремих категорій спеціалістів в системі професійної підготовки; аналіз, узагальнення та імплементація до навчального процесу передового досвіду навчання прикордонників іноземних держав у СДН.

Література

1. Жевакіна, Н. В. Педагогічні умови організації дистанційного навчання студентів гуманітарних спеціальностей у педагогічному університеті: Дис... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Жевакіна Наталія Валентинівна – [Луганський національний університет імені Тараса Шевченка] - Луганськ, 2009. - 271с.
2. Кіріленко, О. Г. Педагогічні умови підготовки викладачів вищих технічних навчальних закладів до організації дистанційного навчання: Дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. Г. Кіріленко; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. — Х., 2008. - 240 с.
3. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / А. І. Кузьмінський. - 2 - ге вид., стер. – К.: Знання, 2011. – 486 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
4. Федорук, П. І. Адаптивна система дистанційного навчання та контролю знань на базі інтелектуальних Інтернет-технологій: автореф. дис... д-ра техн. наук: 05.13.06 / Павло Іванович Федорук; НАН України, Ін-т пробл. мат. машин і систем. - К., 2009. - 37 с.
5. Сагателян, А. К. Дистанционное образование и перспективы его развития в Армении: автореф. дис... канд. пед. наук : 13. 00. 01 “Теория и история педагогики” / Ара Карлеонович Сагателян; Армянский государственный педагогический университет им. Х. Абовяна. – Ереван. 2007. – 13 с.
6. Дистанционное и виртуальное обучение. Ежемесячный журнал. №12 декабрь 2006. Фредериксон Н., Рид Ф., Клиффорд В. Оценка эффективности методов дистанционного обучения на базе Интернета в сравнении с лекционными методами преподавания: количественный и качественный анализы. ГУП МО “Коломенская типография”. М.: 2006. - С. 63-65.
7. Національна академія внутрішніх справ [Електронний ресурс] / Навчально-науковий інститут заочного та ДН. – Режим доступу: <http://www.naiu.kiev.ua/tslc/index.php?razdel=nnizdn&page=izdn&page2=izdn1>.
8. Донецький юридичний інститут МВС України [Електронний ресурс] / Сайт ДН. – Режим доступу: <http://elearning.dli.donetsk.ua>.
9. Харківський національний університет внутрішніх справ [Електронний ресурс] / Факультет заочного та ДН працівників ОВС ХНУВС. – Режим доступу: <http://www.univd.edu.ua/index.php?id=592&lan=ukr>.
10. Одеський державний університет внутрішніх справ [Електронний ресурс] / Факультет заочного та ДН працівників ОВС Одеського юридичного інституту. – Режим доступу: <http://oduv.edu.ua/index1.php?sr=3&k=34>.
11. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності МНС України [Електронний ресурс] / Факультет заочного та ДН. – Режим доступу: <http://ubgd.lviv.ua/UA/zaochka/content/content1.html>.
12. Національний університет цивільного захисту України [Електронний ресурс] / Сектор заочного та ДН. – Режим доступу: <http://apbu.edu.ua/ukr/>.
13. Національна академія внутрішніх справ України [Електронний ресурс] / Центр дистанційного навчання – Режим доступу: <http://naou.edu.ua/site/index.php?p=content&id=3&name=history&area=1&artpage=3>.
14. Національний авіаційний університет [Електронний ресурс] / Факультет інформаційних технологій в системах управління – Режим доступу: <http://www.nau.edu.ua/uk/Structure/Institutes/IZDN/>.
15. Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут” [Електронний ресурс] / Інститут заочного та ДН. – Режим доступу: <http://viti.kpi.ua/index.php?cnt=222&lng=0>.